

Tussenevaluatie Plan van Aanpak invasieve exoten Noord-Brabant

2-10-2024 Eindversie

Inhoudsopgave

Tussenevaluatie Plan van Aanpak invasieve exoten Noord-Brabant.....	1
1 Inleiding en aanleiding.....	4
2 Wettelijke en beleidskaders	5
2.1 Europese wetgeving	5
2.2 Nederlandse implementatie.....	5
2.3 Beleid provincie Noord-Brabant.....	6
3 Financieel kader en capaciteit	7
4 Beleidsuitvoering.....	8
4.1 Bestrijding soorten met eliminatieopgave.....	8
4.1.1 Gewervelde fauna (zoogdieren en vogels)	8
4.1.2 Aziatische Hoornaar	10
4.1.3 Planten	11
4.1.4 Vissen, reptielen, amfibieën en zoetwater invertebraten	12
4.2 Bestrijding wijdverspreide en opkomende soorten	13
4.2.1 Overige (potentiële) invasieve exoten.....	13
4.2.2 Exotenbestrijding provinciale terreinen.....	13
4.2.3 Exotenbestrijding Natura 2000.....	14
4.3 Monitoring	15
4.4 Regierol Provincie ten aanzien van exotenbestrijding (overig).....	16
4.4.1 Externe samenwerking	16
4.4.2 Interne samenwerking.....	17
4.4.3 Subsidieregeling	18
4.4.4 Communicatie en kennisdeling.....	19
4.5 Financiële middelen en capaciteit	21
4.5.1 Capaciteit	24
5 Conclusies.....	26
5.1 Bestrijding invasieve soorten met eliminatieopgave: voldoende.....	26
5.2 Bestrijding wijdverspreide en opkomende soorten: Onvoldoende	27
5.3 Monitoring: onvoldoende	27
5.4 Regierol: voldoende	28
6 Aanbevelingen	29
6.1 Bestrijding soorten met eliminatieopgave.....	29
6.2 Bestrijding wijdverspreide en opkomende soorten	29
6.3 Monitoring	29
6.4 Regierol.....	30

6.5	Communicatie.....	30
6.6	Subsidieregeling	30
6.7	Capaciteit en financiën	30
7	Literatuur	31
BIJLAGE 1 Schematische weergave Plan van Aanpak Invasieve Exoten Noord-Brabant		
	(unielijstsoorten)	32
BIJLAGE 2 Schematische weergave Plan van Aanpak Invasieve Exoten Noord-Brabant		
	(zorgsoorten).....	33
BIJLAGE 3 Financieel overzicht 2018-2023.....		Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

1 Inleiding en aanleiding

Voor u ligt de tussenevaluatie van het provinciale exotenbeleid van de provincie Noord-Brabant dat is verwoord in het [Plan van Aanpak invasieve exoten Noord-Brabant](#) [Provincie Noord-Brabant, 2020]. In deze tussenevaluatie wordt ingegaan op de reeds behaalde resultaten en de mogelijkheden om het bestaande beleid verder te versterken.

Invasieve uitheemse plant- en diersoorten (in het kort: invasieve exoten) zijn plant- en diersoorten die oorspronkelijk niet in Nederland voorkomen én een gevaar vormen of nadelig zijn voor inheemse plant- en diersoorten. Ze zijn niet op natuurlijke wijze in de Nederlandse natuur terecht gekomen. Ze ontsnapten bijvoorbeeld uit gevangenschap, werden in de natuur weggegooid of liften per ongeluk mee met voertuigen. Eenmaal gevestigd breiden deze soorten snel uit en concurreren ze met inheemse flora en fauna om licht, voedsel en leefruimte. Ook kunnen ze ziektes introduceren of prederen op inheemse soorten.

Sinds 2018 zijn provincies verantwoordelijk voor het (opstellen van) exotenbeleid en staan zij aan de lat voor de bestrijding van een beperkt aantal invasieve exoten. Het exotenbeleid van de Provincie Noord-Brabant is in 2020 vastgesteld door Gedeputeerde Staten (hierna GS) in vorm van het Plan van Aanpak invasieve exoten Noord-Brabant en loopt tot 2027. Hierin staat onder andere genoemd dat het beleid periodiek geëvalueerd wordt of wanneer hier aanleiding voor is.

Verschillende ontwikkelingen, zowel (inter)provinciaal als landelijk, geven aanleiding om het exotenbeleid te evalueren en te herzien. Op 3 november 2023 hebben de Provinciale Staten een [motie](#) aangenomen om het bestaande exotenbeleid (het Plan van Aanpak invasieve exoten) te evalueren en te herzien. Daarnaast zijn met het vaststellen van de [Perspectiefnota 2025](#) in april 2024 middelen gereserveerd voor de aanpak van invasieve exoten [Provincie Noord-Brabant, 2024]. Op landelijk niveau wordt, onder andere naar aanleiding van de [systeemevaluatie van Desicio](#) [2022] gewerkt aan een landelijk aanvalsplan invasieve exoten en wordt er in interprovinciaal verband gewerkt aan een ambitiedocument voor de aanpak van invasieve exoten. Tot slot is sinds het vaststellen van het Plan van Aanpak in 2020 de Europese unielijst voor invasieve exoten aangevuld met nieuwe soorten.

Deze tussentijdse evaluatie bekijkt of het huidige exotenbeleid voldoende is om de doelen ten aanzien van de aanpak van exoten te behalen of dat er een tussentijdse bijsturing nodig is.

In deze rapportage wordt stilgestaan bij de inspanningen die zijn geleverd en de knelpunten die hierin naar voren zijn gekomen. Daarnaast wordt ook gekeken naar de landelijke systeemevaluatie, de aanpak van andere partijen en wordt, voor zover mogelijk, aangesloten bij landelijke trajecten. De uitkomsten van deze rapportage vormen input voor een actualisatie van het provinciale exotenbeleid.

Hieronder zullen eerst de wettelijke en beleidskaders worden beschreven. Financiering en capaciteit zijn bepalend voor de uitvoering van het beleid. In hoofdstuk 3 worden de financiële kaders zoals deze bij het Plan van Aanpak zijn vastgesteld toegelicht, waarna in hoofdstuk 4 wordt gekeken naar de reeds geleverde inspanningen en bijbehorende knelpunten. Op basis van deze bevindingen worden conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan voor een aangepast exotenbeleid. Daar waar relevant, worden aanbevelingen uit de systeemevaluatie en de exotenaanpak van andere partijen meegenomen.

2 Wettelijke en beleidskaders

2.1 Europese wetgeving

Wereldwijd worden invasieve exoten gezien als een van de belangrijkste bedreigingen voor de biodiversiteit. Om deze reden is er binnen de Europese Unie sinds 2015 de EU-verordening van kracht. Deze verordening richt zich op het bestrijden en beheersen van invasieve exoten vanuit het oogpunt van behoud van biodiversiteit, maar ook vanuit belangen van volksgezondheid en veiligheid ([EU 1143/2014](#)). De verordening verplicht lidstaten om maatregelen te treffen tegen invasieve exoten die zijn opgenomen in de bijbehorende [unielijst](#) van invasieve exoten [NVWA, 2024]. De noodzakelijke maatregelen zijn afhankelijk van het stadium waarin de introductie van een soort zich in een lidstaat bevindt:

- Preventie: het voorkomen van introductie van nieuwe invasieve soorten
- Snelle uitroeiing: het snel verwijderen van invasieve exoten in een vroeg stadium van introductie (artikel 17 van de verordening).
- Beheersen: het beheersen van de bestaande populatie en het indammen van verspreiding van wijdverspreide invasieve exoten (artikel 19).
- Ecosysteemherstel: het nemen van herstelmaatregelen op plekken waar ecosystemen zijn aangetast door invasieve exoten

2.2 Nederlandse implementatie

De Europese verordening is in Nederland omgezet in nationale wet- en regelgeving. De Nederlandse aanpak vindt plaats via preventie en handhaving (1) en beheersing, bestrijding en herstel (2).

Via *preventie en handhaving* wordt de (opzettelijke) introductie van invasieve exoten, het houden, kweken, vervoeren en verhandelen van invasieve exoten aangepakt. Preventie is primair de verantwoordelijkheid van het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselkwaliteit en Natuur (LVVN), taken rondom handhaving zijn belegd bij het NVWA en RVO. Het Rijk is daarnaast verantwoordelijk voor het opzetten van een surveillancesysteem en vroegtijdige detectie van unielijsorten die zich nog niet in Nederland hebben gevestigd en het rapporteren aan de Europese Commissie over de bestrijding van invasieve soorten.

De verantwoordelijkheid voor de *beheersing, bestrijding en herstel van ecosystemen* is in 2018 door het Rijk overgedragen aan de provincies door middel van een ministeriële regeling. Provincies kunnen zelf invulling geven aan deze verantwoordelijkheid, die aansluit bij de verantwoordelijkheden die de provincies al hadden op grond van de Wet natuurbescherming. Op 1 januari 2024 is de Wet natuurbescherming overgegaan in de Omgevingswet, de verantwoordelijkheden met betrekking tot invasieve exoten zijn hierin niet veranderd.

De provincies zijn daarmee *beleids*verantwoordelijk voor de aanpak van de meeste invasieve exoten die op de unielijst staan. Er zijn wel enkele uitzonderingen. Zo heeft het Rijk voor 11 soorten van de unielijst zelf de verantwoordelijkheid gehouden vanwege het visserijbelang. Het gaat hier om de uitheemse rivierkreeften, de Chinese wolhandkrab en (vis)soorten die in zee voorkomen. Daarnaast zijn de waterschappen verantwoordelijk voor de aanpak van muskus- en beverratten vanwege hun verantwoordelijkheden ten aanzien van hoogwaterveiligheid.

De invasieve exoten die zijn toegewezen aan de provincies kunnen onderverdeeld worden in drie groepen:

- Artikel 17-soorten: dit zijn soorten die zich nog niet hebben gevestigd in Nederland
- Artikel 19a-soorten: soorten die zich beperkt hebben gevestigd en met enige inspanning kunnen worden uitgeroeid.
- Artikel 19b-soorten: soorten die wijdverspreid aanwezig zijn in Nederland.

Naast deze soorten kan een provincie aanvullende soorten opnemen in haar beleid. In Brabant zijn dit Brabantse zorgsoorten zoals watercrassula en Aziatische duizendknopen.

2.3 Beleid provincie Noord-Brabant

Het exotenbeleid van de Provincie Noord-Brabant is in 2020 vastgesteld in de vorm van het Plan van Aanpak Invasieve Exoten Noord-Brabant (in het bestuursakkoord "Actieplan invasieve exoten" genoemd). Het Plan van aanpak beschrijft hoe de Provincie Noord-Brabant tot 2027 invulling geeft aan de bestrijding en beheersing van invasieve exoten [Provincie Noord-Brabant, 2020]. In Bijlagen 1 en 2 is de schematische weergave van het plan van aanpak weergegeven.

Het primaire doel van de eliminatie of beheersing van invasieve exoten is het voorkomen van aantasting van de biodiversiteit en schade aan inheemse plant- en diersoorten.

Het plan van aanpak heeft twee uitgangspunten waarbij onderscheid wordt gemaakt in soorten met een eliminatieopgave en soorten met een beheersopgave:

- Inzetten op vroegtijdige volledige permanente eliminatie van invasieve exoten uit de natuurlijke omgeving in Noord-Brabant waar dit nog kan. Hier gaat het om soorten die zich nog niet of slechts beperkt hebben gevestigd (artikel 17 en 19a).
- Bij wijdverspreide soorten waar volledige eliminatie niet meer mogelijk is (artikel 19b) en Brabantse zorgsoorten wordt ingezet op beheersing op lokaal niveau. Beheersing kan ook inhouden dat op lokaal niveau toch wordt ingezet op eliminatie als dit mogelijk en wenselijk is. Hier hebben andere partijen een (mede-)verantwoordelijkheid.

De verantwoordelijkheid voor aanpak van invasieve exoten (beheersing, bestrijding en herstel van aangetaste ecosystemen) betekent niet dat de provincie zelf alle maatregelen moet of kan uitvoeren.

Bij wijdverspreide soorten met een beheersopgave hebben alle betrokken partijen een eigen of medeverantwoordelijkheid die samenvalt met hun publieke taak en/of eigendom. Denk hierbij aan gemeenten die Reuzenberenklauw langs publieke paden bestrijden of de aanpak van invasieve waterplanten die de doorstroming belemmeren door waterschappen. De provincie heeft hierin een faciliterende en, waar mogelijk, coördinerende rol vanuit het provinciale biodiversiteitsbelang.

Het provinciale biodiversiteitsbelang ligt vooral in de hiertoe aangewezen Natura 2000-gebieden, de wezenlijke kenmerken en waarden van het Natuurnetwerk Nederland en bij beschermde vogel- en habitatrichtlijn soorten of rode lijst soorten.

Het Plan van Aanpak noemt verschillende instrumenten die worden ingezet om aantasting van de biodiversiteit en schade aan ecosystemen te voorkomen. Naast concrete bestrijdingsacties valt te denken aan:

- Een opdracht aan de Faunabeheereenheid (FBE) voor de aanpak van specifieke soorten
- Opzetten of deelnemen aan convenanten
- Het openstellen van een subsidieregeling
- Communicatie en voorlichting
- Het opstellen van draaiboeken voor soorten met een eliminatieopgave
- Het opstellen van beslisbomen voor soorten met een beheersopgave

3 Financieel kader en capaciteit

Voor de uitvoering van beleid zijn financiële middelen en beschikbare capaciteit bepalend voor de mate waarin het beleid uitgevoerd kan worden. Zo ook bij het beleid rondom invasieve exoten. Zoals in hoofdstuk 4 zal blijken, bestaat het exotenbeleid uit een breed en divers takenpakket dat betrekking heeft op zowel specifieke soorten als de brede ecologische en maatschappelijke context waarin we de exotenproblematiek moeten aanpakken.

Dit hoofdstuk beschrijft het financiële kader en de beschikbare capaciteit zoals dit bij de vaststelling van het Plan van Aanpak is geformuleerd. In het volgende hoofdstuk wordt beschreven in hoeverre dit kader passend is gebleken tijdens de uitvoering van het Plan van Aanpak.

In 2018 is de aanpak van invasieve exoten door het rijk overgedragen aan de provincies. Het is goed om bij de aanpak van exoten onderscheid te maken tussen de aanpak van invasieve exoten *binnen* Natura 2000-gebied en de aanpak van exoten *buiten* Natura 2000-gebied.

Vóór de overdracht in 2018 vond binnen de provincie Noord-Brabant reeds exotenbestrijding plaats als onderdeel van de Natura 2000-herstelmaatregelen. Voor deze herstelmaatregelen (waaronder exotenbestrijding) is apart budget beschikbaar. In 2018 werden de provincies verantwoordelijk voor de aanpak van exoten zowel binnen als buiten Natura 2000. Voor deze nieuwe taak zijn destijds geen aanvullende middelen beschikbaar gesteld vanuit het Rijk.

Bij de vaststelling van het Plan van Aanpak in 2020 is uitgegaan van een indicatieve begroting voor een periode van twee jaar. Er is gekozen voor een indicatieve begroting omdat het lastig is in te schatten hoe invasieve exoten zich ontwikkelen, er nog weinig ervaring was met de aanpak van invasieve exoten en er geen ervaringscijfers beschikbaar waren.

In de begroting is uitgegaan van onderstaande kostenposten. Deze kosten zijn gedekt uit reeds bestaand budget voor natuurwetgeving en faunazaken.

- €50.000/jaar: Kosten soorten met eliminatieopgave
- €10.000/jaar: Kosten soorten met een beheersopgave (buiten Natura 2000)
- €175.000/jaar: Subsidieregeling "maatregelen in Natura 2000" (2021/2022)
- €250.000/jaar: Subsidieregeling "samenwerking tussen grondeigenaren"(2021/2022)

In bovenstaand kostenoverzicht zijn de mogelijke kosten voor de bestrijding van invasieve exoten langs provinciale wegen niet meegenomen. Daarnaast waren (en zijn) er ook andere provinciale subsidiemogelijkheden voor exotenbestrijding binnen Natura 2000-gebied beschikbaar. De kosten voor exotenbestrijding die via deze regelingen worden gemaakt zijn niet apart begroot in het Plan van Aanpak.

Bij de vaststelling van het Plan van Aanpak is 0,5 fte voorzien voor de uitvoering van de aan de provincie toegekende taken ten aanzien van de beheersing en bestrijding van invasieve exoten.

4 Beleidsuitvoering

In dit hoofdstuk wordt inzicht gegeven op welke wijze uitvoering is gegeven aan het beleid en welke knelpunten zijn geïdentificeerd in de uitvoering van het beleid. Knelpunten ten aanzien van de beschikbare middelen en capaciteit worden in paragraaf 4.5 toegelicht.

De uitvoering van het beleid kan globaal onderverdeeld worden in

- Bestrijding van soorten
- Monitoring
- Regierol Provincie

4.1 Bestrijding soorten met eliminatieopgave

Meldingen van invasieve exoten worden verkregen via waarneming.nl of, wanneer het om een soort met strikte eliminatieopgave gaat (artikel 17), via het NVWA. Bij de opvolging van meldingen hebben artikel 17 soorten prioriteit, voor andere soorten wordt een afweging gemaakt van het verspreidingsrisico op de betreffende locatie, het beschikbare budget en de beschikbare capaciteit. Het plan van aanpak benoemt het opstellen van draaiboeken en beslisbomen. Deze draaiboeken en beslisbomen zijn tot op heden nog niet opgesteld door een gebrek aan capaciteit (zie ook paragraaf 4.5).

4.1.1 Gewervelde fauna (zoogdieren en vogels)

Voor de meeste gewervelde fauna van de unielijst geldt een eliminatieopgave. Uitzonderingen hierop zijn de Siberische grondeekhoorn en de Nijlgans. Van de Siberische grondeekhoorn is een populatie in Tilburg bekend. Deze populatie wordt gedoogd omdat ze zich sinds de jaren '70 nauwelijks uitbreidt en geen direct gevaar lijkt te vormen voor de lokale biodiversiteit. Wanneer deze populatie zich invasief gaat gedragen zal er wel actie nodig zijn. Meldingen van Siberische grondeekhoorn buiten de populatie in Tilburg worden in principe wel opgepakt. De Nijlgans is een wijdverspreide soort waardoor er landelijk een beheerambitie geldt en geen eliminatieambitie.

Het aantal meldingen van gewervelde invasieve exoten in Noord-Brabant is beperkt. Ondanks het beperkte aantal meldingen blijkt het in de praktijk lastig te zijn om goed opvolging te geven aan alle meldingen van invasieve gewervelde soorten. Het gaat namelijk om mobiele soorten die vaak een verborgen bestaan leiden (met name wasbeer en muntjak). Tegen de tijd dat de bestrijder aanwezig is, is de vogel gevlogen of het dier verder gelopen.

Door de grens die Noord-Brabant deelt met België is er een verhoogd risico op introductie van mobiele soorten. Zo heeft Vlaanderen hogere aantallen muntjak en Wallonië hogere aantallen wasberen. Deze soorten kunnen ongezien de grens oversteken. Vanuit het NVWA wordt onderzoek gedaan naar betere monitoringsmethodes langs de grens. Juist omdat de grensgebieden een verhoogd risico op introductie hebben voelt de Provincie Noord-Brabant de verantwoordelijkheid om de introductie van mobiele soorten vanuit België naar Brabant (en vanuit daar naar de rest van Nederland) te voorkomen. In die zin heeft de provincie een poortwachtersfunctie.

Bestrijding via Faunabeheereenheid (FBE)

In 2019 heeft de Provincie Noord-Brabant de Faunabeheereenheid Noord-Brabant [opdracht](#) gegeven voor de uitvoering van maatregelen tot beheersing en/of eliminatie van een aantal invasieve zoogdieren en vogels. Om hier invulling aan te geven is door de FBE in 2021 een [draaiboek](#) opgesteld voor de aanpak van invasieve exoten en verwilderde dieren. Het draaiboek zelf maakt geen onderdeel uit van deze tussenevaluatie omdat dit door de FBE is opgesteld. Het FBE evalueert dit jaar zelf het draaiboek invasieve exoten als onderdeel van het faunabeheerplan.

Meldingen van *zoogdieren en vogels* zijn zo veel als mogelijk door de FBE opgepakt in lijn met het draaiboek. Hierbij gaat het alleen om soorten waarvoor de FBE een opdracht heeft gekregen¹. Wanneer een melding binnen komt, neemt de FBE contact op met de lokale wildbeheereenheid met het verzoek om het dier op te sporen en te vangen of doden. Tabel 1 geeft een overzicht van het aantal beheerde dieren door de FBE in de periode 2019-2023.

De FBE is voor de bestrijding afhankelijk van de beschikbaarheid van jagers die de dieren willen en kunnen opsporen of doden. Dit vormt een knelpunt in de effectieve bestrijding. Zo zijn er wel diverse meldingen van Rosse stekelstaart geweest, maar is er geen een geschoten. Deze soort wordt namelijk gezien als "leuk eendje" of is lastig te schieten omdat deze zich in de winter tussen andere watervogels ophoudt. Daarnaast moeten grondeigenaren jagers toegang verlenen tot hun terreinen om een invasieve exoot aan te pakken. Deze toestemming wordt niet altijd gegeven, mede omdat er een misvatting heerst dat grondeigenaren verantwoordelijk zijn voor zowel de uitvoering als de bekostiging van maatregelen tegen invasieve exotische zoogdieren *met een eliminatieopgave*. Deze opvatting leidt tot terughoudendheid in het melden van invasieve exoten en toestaan van bestrijding. De FBE heeft op dit moment geen instrumenten om de bestrijding van invasieve exoten af te dwingen.

Tabel 1 Overzicht aantallen beheerde dieren FBE 2018-2023. Rosse stekelstaart en Wasbeerhond zijn gedurende deze periode niet afgeschoten en/of gevangen.

Soort	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Muntjak	1	0	0	0	1	0
Wasbeer	0	0	0	4	0	0
Rosse Stekelstaart	0	0	0	0	0	0
Wasbeerhond	0	0	0	0	0	0
Nijlgans	981	788	863	979	902	961

Bestrijding vanuit de Provincie

Wanneer een soort met eliminatieopgave niet onder de opdracht aan de FBE viel, is door de Provincie zelf actie ondernomen. Dit was het geval bij de Pallas' eekhoorn en Amerikaanse voseekhoorn. In beide gevallen is onderzocht of de eekhoorn nog aanwezig was en gevangen kon worden, maar is het dier niet meer aangetroffen binnen het gebied. Naderhand zijn er ook geen nieuwe meldingen meer binnengekomen. Mogelijk zijn deze dieren door hun eigenaar terug gevangen, of hebben zij het niet overleefd in het wild. In Tabel 2 is een overzicht gegeven van concrete opsporings- en bestrijdingsacties van gewervelde soorten met een eliminatieopgave waarvoor door GS opdracht is gegeven.

Tabel 2 Overzicht van uitgevoerde opsporings- en bestrijdingsacties voor gewervelde fauna met een eliminatieopgave 2018-2023

Jaar	Soort	Uitgevoerde actie
2019	Pallas Eekhoorn	Onderzoek n.a.v. melding, soort niet aangetroffen
2018 2019	Rosse Stekelstaart*	Bestrijding Rosse Stekelstaart in 2018 in Markiezaatsmeer
2022	Amerikaanse voseekhoorn	Onderzoek n.a.v. melding, soort niet aangetroffen

*in 2018/2019 liep er via de provincie Noord-Brabant een losse opdracht voor de bestrijding van Rosse stekelstaart. Deze opdracht is stopgezet toen de FBE-opdracht heeft gekregen voor de bestrijding van onder andere de Rosse stekelstaart.

¹ Muntjak, muskusrat, nijlgans, rosse stekelstaart, wasbeer, wasbeerhond

Knelpunten en risico's aanpak gewervelde fauna

- Verhoogd risico op introductie door gedeelde grens met België
- FBE heeft voor een beperkt aantal gewervelde dieren een opdracht. Nieuwe soorten op de unielijst zijn nog niet toegevoegd wat snel ingrijpen kan belemmeren.
- Het mobiele karakter en de (soms) verborgen leefwijze van gewervelde dieren maakt effectieve bestrijding lastig. Dit vraagt onder andere om een snelle response die nu (nog) niet geboden kan worden.
- De FBE (en GS) is afhankelijk van de welwillendheid en vertrouwen van derden voor de uitvoering van haar opdracht. Denk aan jagers en terreineigenaren die al dan niet medewerking verlenen voor de bestrijding.
- De publieke opinie rondom het aaibaarheidsgehalte van een soort kan een snelle signalering of bestrijding in de weg zitten. Denk aan weerstand uit de maatschappij, maar ook de welwillendheid van jagers om deze dieren te bestrijden.

4.1.2 Aziatische Hoornaar

De Aziatische hoornaar staat sinds 2016 op de Europese Unielijst voor invasieve exoten vanwege de bedreiging die deze soort vormt voor (wilde) bestuivers. De Aziatische hoornaar is in 2017 voor het eerst waargenomen in de Provincie Zeeland, in 2019 is het eerste nest in Noord-Brabant gemeld. In eerste instantie is door de provincies ingezet op volledige uitroeiing van deze soort, maar sinds 2021 worden er jaarlijks zoveel nesten in Nederland waargenomen dat het opsporen en bestrijden door slechts enkele deskundigen niet meer mogelijk is.

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft destijds geconcludeerd dat volledige uitroeiing van de Aziatische hoornaar in Nederland niet langer haalbaar is. Zij heeft de Europese Unie hiervan in kennis gesteld, waardoor de status van de soort veranderd is van 'vroeg stadium van invasie' (doel: snelle uitroeiing) naar 'gevestigd' (doel: beheersen). De provincies hebben sindsdien de taak om de Aziatische hoornaar te beheersen en waar mogelijk te bestrijden, maar volledige uitroeiing is niet langer realistisch. De provinciale besturen hebben afgesproken om zoveel als (redelijkerwijs) mogelijk de verdere verspreiding van Aziatische hoornaar in Nederland te voorkomen door het bestrijden van gevalideerde meldingen.

De Provincie Noord-Brabant heeft, samen met de provincie Limburg, aan deze ambitie invulling gegeven door in 2022 [een pilot](#) te starten waarin een nieuwe opsporingsmethode is toegepast en vergeleken met bestaande opsporingsmethodes [Nature Today, 2022]. Hierbij werden werksters van de Aziatische hoornaar gezenderd en gevolgd naar het nest. Deze methode bleek efficiënter dan andere bekende opsporingsmethodes. In 2023 is via een Europese aanbestedingsprocedure opdracht gegeven voor de opsporing en bestrijding van nesten van de Aziatische hoornaar voor de komende 4 jaar. Tabel 3 geeft een overzicht van de resultaten van de afgelopen jaren.

Ondanks de hoge aantallen nesten die door de efficiëntere opsporingsmethode worden gevonden en verwijderd, nemen de aantallen nog steeds toe. Hier liggen verschillende oorzaken aan ten grondslag. Het zoveel mogelijk opsporen en bestrijden van nesten biedt helaas geen garantie dat alle nesten daadwerkelijk worden gevonden. Dit komt onder andere doordat niet alle waarnemingen worden doorgegeven, er te weinig capaciteit beschikbaar was voor de opsporing en bestrijding of dat het nest simpelweg te goed verstopt zat en niet tijdig werd gevonden. Met name in 2023 vormden het hoge aantal nesten en de beperkte beschikbare capaciteit een knelpunt. Het opsporen en verwijderen van (met name zomer)nesten is namelijk specialistisch werk en er zijn weinig bestrijders die hier ervaring mee hebben. In het huidige raamcontract is de capaciteit vergroot, maar het blijft een punt van aandacht bij een verdere toename van het aantal nesten.

Daarnaast is er sprake van instroom vanuit omliggende provincies (Zeeland en Limburg) en Vlaanderen. Beleidswijzigingen bij onze burens die leiden tot grotere aantallen nesten, zullen ook effect hebben op de aantallen in Noord-Brabant. Zo kent Vlaanderen veel hogere dichtheden en wordt de actieve bestrijding in Vlaanderen afgebouwd waarbij de bestrijding steeds meer op initiatief van melders en lokale overheden plaats vindt. Ook in de Provincie Zeeland hebben [GS besloten](#) om de inzet voor de eliminatie van Aziatische hoornaar af te bouwen [Provincie Zeeland, 2024]. Hierdoor wordt in de komende jaren een hogere instroom van Aziatische hoornaars van buiten de provincie verwacht. Momenteel worden in interprovinciaal verband aanvullende maatregelen verkend om de aanpak van deze soort verder te professionaliseren.

Tabel 3 Overzicht van bestreden koninginnen, primaire nesten en secundaire nesten. Koninginnen en kleine primaire nesten worden vaak door de waarnemer zelf bestreden. De koningin van de Aziatische hoornaar maakt in het voorjaar een klein primair nest om in de zomer te verhuizen naar een groter secundair nest hoog in de boom.

Jaar	Koningin in voorjaar	Primair nest	Secundair nest
2019	-	1	-
2020	-	1	1
2021	-	1	-
2022	4	10	20
2023	43	26	97

Knelpunten en risico's aanpak Aziatische Hoornaar

- Niet alle waarnemingen worden tijdig gemeld waardoor nesten worden gemist.
- Het opsporen en bestrijden van nesten is specialistisch werk. Momenteel is er een beperkt aantal bestrijders die specifieke ervaring hebben met het bestrijden van Aziatische hoornaar. Mogelijk zullen meer bestrijders zich bekwamen in het verwijderen van nesten van de Aziatische hoornaar als het aantal nesten (en dus de vraag om bestrijders) verder toe neemt.
- De aanpak van de Aziatische hoornaar buiten de provincie heeft invloed op de aantallen binnen onze provincie.

4.1.3 Planten

Tussen 2018 en 2023 zijn binnen de provincie Noord-Brabant geen waarnemingen bekend van invasieve plantensoorten die zich nieuw binnen de provincie hebben gevestigd (zogenaamde artikel 17-soorten). Wel zijn er verschillende groeiplaatsen in bekend van soorten die zich reeds in Nederland hebben gevestigd, maar waarvoor een eliminatieambitie geldt.

Het exotenbeleid is niet gericht op de aanpak van invasieve planten in particuliere tuinen, maar deze tuinen vormen mogelijk wel bronlocaties voor nieuwe groeihaarden. Het bezit van unielijssoorten als tuinplant is toegestaan mits verspreiding wordt voorkomen. Het is echter onwaarschijnlijk dat dit in de praktijk ook daadwerkelijk gebeurt (bv door het tijdig verwijderen van zaden of het verwijderen van planten die buiten te tuin zijn gaan groeien).

In Noord-Brabant zijn meldingen bekend van groeiplaatsen in de buitenruimte (niet zijnde een particuliere tuin) van de Boomwurger, Zijdeplant en Moeraslantaarn. Boomwurger en Zijdeplant zijn landplanten, Moeraslantaarn is, zoals de naam al doet vermoeden, een soort van aquatische ecosystemen. Dit zijn soorten die zich nog maar beperkt in Nederland hebben gevestigd en uitroeibaar worden geacht. Uitroeijing van deze soorten is gewenst, maar heeft een minder hoge prioriteit dan de bestrijding van soorten die zich nieuw vestigen in onze Provincie (en Nederland).

Locaties van deze planten in de buitenruimte zijn bekend, maar bestrijdingsacties hebben nog niet plaats gevonden door beperkte capaciteit en budget. Daar waar een risico bestaat op verspreiding (bv door grondverzet), zijn de betreffende perceeleigenaren op de hoogte gesteld van de aanwezigheid van de plant.

Knelpunten en risico's aanpak plantensoorten

- Risico op verspreiding vanuit particuliere tuinen waar invasieve exoten staan.

4.1.4 Vissen, reptielen, amfibieën en zoetwater invertebraten

Tussen 2018 en 2023 zijn geen reptielen en amfibieën met een eliminatieopgave waargenomen binnen de provincie Noord-Brabant. Er zijn wel meldingen bekend van de Zwarte Dwergmeerval. Dit is een invasieve vissoort met een eliminatieopgave. Vaak gaat het om meldingen van exemplaren die reeds zijn gevangen en waar geen verdere actie op nodig was. De provincie is verantwoordelijk voor de bestrijding van deze soorten, maar heeft geen concrete bestrijdingsacties uitgevoerd. Dit wordt ook als onhaalbaar gezien vanwege het mobiele karakter van de soorten en het habitat (open watersystemen) waarin deze soorten voorkomen.

Er zijn eveneens meldingen bekend van zoetwater invertebraten zoals uitheemse rivierkreeften en Chinese wolhandkrab. Het Rijk is (beleids)verantwoordelijk voor de aanpak van uitheemse rivierkreeften en de Chinese wolhandkrab vanuit het visserijbelang. De Provincie zet niet actief in op de bestrijding van deze soorten. Voor deze soorten geldt een beheersopgave en een effectieve bestrijdingsmethode is nog niet voor handen.

Knelpunten en risico's aanpak vissen, reptielen, amfibieën en zoetwater invertebraten

- Geen effectieve bestrijdingsmethodes beschikbaar voor de bestrijding van invasieve soorten in open watersystemen

4.2 Bestrijding wijdverspreide en opkomende soorten

4.2.1 Overige (potentiële) invasieve exoten

Het Plan van Aanpak heeft betrekking op de invasieve exoten van de unielijst, en specifiek op de soorten die voorkomen binnen de Provincie Noord-Brabant. Daarnaast zijn enkele Brabantse zorgsoorten genoemd. Deze aanpak zorgt voor een duidelijk afkadering van het beleid, maar biedt weinig ruimte voor de aanpak van opkomende invasieve exoten. Zo is het plan van aanpak automatisch van toepassing op soorten die nieuw op de unielijst worden geplaatst, maar dit geldt niet andere opkomende soorten.

Voorbeelden van opkomende soorten zijn de Aziatische Modderkruiper, Canadese Guldenroede en Italiaanse kamsalamander. Sommige van deze soorten zijn voorgedragen voor de Europese unielijst, maar zijn nog niet vastgesteld, andere soorten zoals de Italiaanse kamsalamander kunnen niet op de Europese unielijst geplaatst worden omdat de soort inheems is in Europa. Dat een soort inheems is in een specifieke Europese regio, betekent echter niet dat de soort niet invasief kan zijn in een andere regio.

Het Rijk voert periodiek een horizonscan uit. In deze verkenning wordt onderzocht welke exoten mogelijk in de nabije toekomst in Nederland worden geïntroduceerd. In de meest recente Horizonscan [Van Riel et al 2023] zijn 313 soorten aangemerkt als hoog-risicosoort waarvan een deel al (beperkt) voorkomt in de Nederlandse natuur.

Momenteel zijn deze soorten dus nog niet opgenomen in het Plan van Aanpak. Wanneer deze soorten binnen Natura 2000-gebied voor problemen zorgen, kunnen deze worden bestreden in het kader van de Natura 2000-herstelmaatregelen. Buiten Natura 2000 is dit lastiger omdat deze soorten niet zijn opgenomen in het Plan van Aanpak. Hierin schuilt het risico's dat dergelijke soorten (ongemerkt) kunnen uitgroeien tot problematische populaties en daardoor steeds lastiger en kostbaarder worden om te bestrijden.

Knelpunten en risico's aanpak overige (potentiële) invasieve exoten

- Het plan van aanpak is toegespitst op de aanpak van unielijstsoorten en is automatisch van toepassing op nieuwe unielijstsoorten. Deze ruimte is er niet voor andere opkomende invasieve soorten.

4.2.2 Exotenbestrijding provinciale terreinen

Zoals aangegeven in hoofdstuk 2 is de bestrijding van wijdverspreide soorten van de unielijst en Brabantse zorgsoorten een eigen of gedeelde verantwoordelijkheid van alle betrokken partijen die samenvalt met hun publieke taak en/of eigendom. In het geval van de Provincie Noord-Brabant valt de verantwoordelijkheid voor de aanpak van wijdverspreide plantensoorten samen met haar publieke taak als wegbeheerder en perceeleigenaar.

De aanwezigheid van invasieve exoten in bermen betekent een vermindering van de ecologische waarde van deze bermen, omdat een soort als Aziatische Duizendknoop andere soorten weg concurrenceert en weinig interessant is voor bijvoorbeeld inheemse bestuivers. Daarnaast kan een groeihaard het zicht belemmeren en zo een risico vormen voor de verkeersveiligheid. Tot slot kan een groeihaard zich uitbreiden naar aangrenzende percelen en daar voor overlast zorgen.

De bestrijding van wijdverspreide soorten op eigen terreinen (zoals langs provinciale wegen), vindt tot op heden (zeer) beperkt plaats en loopt voornamelijk via programma Mobiliteit als onderdeel van het bermbeheer en de eenheid Majeure Projecten en Ontwikkelbedrijf (MPO) voor de overige percelen. Proactieve bestrijding langs de provinciale wegen is vaak lastig omdat veel bestrijdingsmethodes in de berm niet uitvoerbaar zijn met het oog op de wegverkeersveiligheid en er geen structureel budget beschikbaar is (zie ook paragraaf 4.5).

De onderhoudsaannemer hanteert voor het onderhoud van de provinciale bermen een overzicht van de aangetroffen groeihaarden van invasieve exoten. Deze informatie is op ieder moment opvraagbaar als Excel bestand, maar is niet vertaald naar een actueel visueel overzicht in de vorm van een kaartlaag.

Daar waar groeihaarden bekend zijn (zoals Aziatische Duizendknoop langs de N269), wordt verdere verspreiding zoveel mogelijk beperkt door de groeihaard met rust te laten en het maaibeheer aan te passen (niet maaien). Daar waar er een risico is voor de verkeersveiligheid, wordt er gemaaid met een maai-zuig combinatie en werkt de onderhoudsaannemer volgens het landelijk protocol Aziatische duizendknopen. Wanneer grootschalig onderhoud of andere werkzaamheden plaatsvinden aan de weg, maakt exotenbestrijding onderdeel uit van de werkzaamheden en wordt er ook gewerkt volgens het landelijk protocol Aziatische duizendknopen.

Knelpunten exotenbestrijding provinciale terreinen

- Beperkte beschikbaarheid van capaciteit en financiële middelen bij de betrokken programma's
- Wegverkeersveiligheid beperkt bestrijdingsmogelijkheden
- Geen actueel (visueel) overzicht van groeiplaatsen langs provinciale wegen

4.2.3 Exotenbestrijding Natura 2000

Er zijn verschillende Natura 2000-gebieden waar invasieve exoten het behalen van natuurdoelstellingen in de weg staan. Deze zijn benoemd in beheerplannen en natuurdoelanalyses die zijn opgesteld voor de verschillende Noord-Brabantse Natura 2000-gebieden.

Invasieve exoten die problematisch zijn voor Natura 2000-gebieden zijn vaak exoten die wijdverspreid zijn of soorten die (nog) niet op de unielijst staan zoals de Aziatische duizendknopen, grijs kronkelsteeltje of watercrassula.

Vaak worden invasieve exoten in Natura 2000-gebieden aangepakt als onderdeel van een groter maatregelen pakket. Terreinbeherende organisaties vragen daarvoor subsidie aan voor het nemen van beheersmaatregelen. Omdat de aanpak van exoten in een groter pakket zit (bijvoorbeeld "ven herstel") is het niet altijd mogelijk om de precieze kosten, de omvang en het bijbehorende resultaat van de bestrijding te achterhalen.

Exoten bestrijding in het kader van Natura 2000 vindt voornamelijk plaats binnen de grenzen van het Natura 2000-gebied. Dreigingen van buitenaf zijn niet altijd goed in beeld of worden niet tijdig aangepakt. Een voorbeeld hiervan is de Italiaanse kamsalamander die zich op een of enkele locaties binnen stedelijk gebied bevindt. Deze soort staat niet op de unielijst en is nog niet in het Noord-Brabantse plan van aanpak opgenomen. De soort hybridiseert met de inheemse kamsalamander (een habitatrichtlijnsoort) en vormt daarmee een bedreiging voor populaties binnen Natura 2000-gebieden. Dit is een sluipend proces dat niet altijd direct wordt opgemerkt. De bestrijding van de Italiaanse kamsalamander buiten Natura 2000-gebied is in geen van de beheerplannen opgenomen. Bestrijding vanuit het invasieve exotenbudget is lastig omdat de soort niet in het plan van aanpak is opgenomen en er een beperkte capaciteit en middelen beschikbaar was.

Knelpunten exotenbestrijding Natura 2000-gebied

- Provincie beschikt niet over een totaaloverzicht van groeihaarden binnen en nabij Natura 2000-gebied en waar welke maatregelen worden uitgevoerd met welk resultaat.
- Externe risico's zijn niet altijd (tijdig) in beeld, of kunnen door beperkte capaciteit en middelen niet proactief worden aangepakt. Zeker wanneer de bestrijding van een soort (buiten Natura 2000-gebied) niet in het beheerplan is opgenomen

4.3 Monitoring

Het Plan van Aanpak beschrijft dat gedurende de looptijd van het Plan van Aanpak wordt gemonitord of de uitvoering van de maatregelen ook effect heeft gehad.

Early warning en surveillance

De monitoring in het kader van preventie (nieuwe eerste waarnemingen) wordt door het NVWA uitgevoerd en is geen onderdeel van deze tussenevaluatie. Voor de uitvoering van het exotenbeleid is het echter wel nodig dat de provincie zelf zicht heeft en houdt op welke soorten zich binnen de provincie vestigen of dreigen te vestigen. Hiervoor wordt afstemming gezocht met het NVWA en wordt input opgehaald uit databases zoals de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) of Waarneming.nl. In het geval van gewervelde dieren kan ook het meldingssysteem van de FBE worden geraadpleegd. Er is echter geen overkoepelend en actueel Brabant-breed overzicht beschikbaar in de vorm van kaartmateriaal.

Wat betreft de invasieve zoogdieren en vogels moet opgemerkt worden dat deze niet altijd gemeld worden. Dit heeft verschillende redenen. Ten eerste zijn deze mobiele soorten vaak lastig waar te nemen door hun vaak verborgen leefwijze en mobiele karakter. Daarnaast weten waarnemers niet altijd waar ze een melding kunnen doorgeven en waarom het belangrijk is om waarnemingen te melden. Tot slot kan de meldingsbereidheid laag zijn omdat waarnemers niet willen dat een soort wordt bestreden. Het aaibaarheidsgehalte van de soort speelt hier een belangrijke rol.

Monitoring na bestrijding

Zoals in de vorige paragraaf is beschreven, hebben bestrijdingsacties beperkt plaatsgevonden. Voor gewervelde dieren geldt dat de huidige aantallen niet altijd bekend zijn (zie paragraaf 3.1.1). Wanneer een dier is geschoten of gevangen kan gesteld worden dat de bestrijdingsactie succesvol was (het dier is niet meer aanwezig in de vrije natuur), maar weten we niet het effect ten opzichte van de (onbekende) populatieomvang. De verspreiding van Aziatische hoornaar wordt bijgehouden en gemonitord door de door de provincie ingehuurd bestrijder. Voor andere soorten is tot op heden weinig ervaring met het effect van bestrijdingsacties. Uitgangspunt is wel dat er na de bestrijdingsactie aandacht is voor nazorg in de vorm van monitoring.

Monitoring wijdverspreide soorten

Het plan van aanpak stelt dat het voor de wijdverspreide soorten redelijkerwijs niet haalbaar is om de verspreiding van de soort in Brabant-dekkend in kaart te brengen. Verschillende gemeentes, waterschappen en andere organisaties monitoren echter al zelfstandig de verspreiding van één of meerdere invasieve exoten binnen hun werkgebied. Langs de provinciale wegen worden groeihaarden in beeld gebracht door de onderaannemer. Vanuit het oogpunt van samenwerking, de aanpak in Natura 2000-gebieden en bestrijding langs eigen provinciale wegen is het wenselijk om alle beschikbare data in één overzicht te plaatsen, of om deze via een protocol in de NDFF te plaatsen. Hierbij gaat de voorkeur uit naar een visueel overzicht in de vorm van een kaartlaag. Dit overzicht is er nu nog niet. In 2023 is een pilot uitgevoerd om invasieve exoten in beeld te brengen aan de hand van luchtbeelden en artificial intelligence.

Knelpunten en risico's Monitoring

- Geen compleet beeld van voorkomen mobiele soorten
- Geen overzicht van groeihaarden van wijdverspreide soorten op eigen terreinen
- Data is veelal versnipperd in verschillende systemen aanwezig. (waarneming.nl/ NDFF/ deelloverheden/ eigen monitoring)

4.4 Regierol Provincie ten aanzien van exotenbestrijding (overig)

Als beleidsverantwoordelijke is er voor de provincies een regierol weggelegd voor de aanpak van invasieve exoten. De provincie Noord-Brabant vult deze regierol op verschillende manieren in, waaronder overlegstructuren met externe partijen, het openstellen van een subsidieregeling, financieren van onderzoek en het delen van kennis.

4.4.1 Externe samenwerking

Platform invasieve exoten

In 2018 is er vanuit de provincie initiatief genomen om een platform invasieve exoten in te stellen met vertegenwoordigers van verschillende stakeholders. Het doel was om binnen dit platform afspraken te maken over wie welke soorten en op welke manier kan of moet bestrijden. In 2020 zijn de deelnemers van dit platform gevraagd om als klankbord te fungeren bij het opstellen van het Plan van Aanpak Invasieve exoten Noord-Brabant.

Na het vaststellen van het Plan van Aanpak is er enige tijd geen overleg geweest met het platform invasieve exoten. Dit had deels te maken met de coronacrisis en deels met onderbezetting op het exotendossier binnen de provincie Noord-Brabant. In 2022 en 2023 is het platform invasieve exoten vier keer samengekomen, waarbij de focus lag op kennisdeling.

Het platform invasieve exoten bestaat uit een breed scala aan stakeholders, waardoor het oorspronkelijke doel om tot een concrete (gebiedsgerichte) uitvoering te komen, lastig is te realiseren. Wellicht is dit ook de reden dat er vanuit de deelnemers ook een wisselende betrokkenheid was voor deze overleggen.

Strategisch Brabantbreed overleg plaagsoorten

Het strategisch Brabantbrede overleg plaagsoorten is een overlegstructuur waarbij de provincie, de Brabantse waterschappen en Rijkswaterstaat sinds 2022 vier keer per jaar samenkomen om te overleggen over de exotenproblematiek in relatie tot de watergebonden soorten. Deze soorten vragen extra aandacht vanwege hun grote risico op verspreiding langs de verschillende watervangsten. In dit kader heeft eveneens een werkmiddag plaatsgevonden over de aanpak van grote complexe groeihaarden met niet alleen de vaste deelnemers van dit overleg maar juist ook met ecologen, juristen en uitvoerders binnen deze organisaties om dit soort complexe groeihaarden zo integraal mogelijk te benaderen. Deze werkmiddag krijgt een vervolg.

Samenwerking met externe partners langs eigen terreinen

Momenteel worden groeihaarden langs provinciale wegen zo veel mogelijk met rust gelaten, tenzij dit botst met de eisen ten aanzien van verkeersveiligheid. Uit de omgeving komt echter steeds vaker de wens om samen op te trekken in de bestrijding van groeihaarden langs en in de bermen van onze provinciale wegen. Dit is niet altijd mogelijk vanuit het oogpunt van verkeersveiligheid, maar ook omdat er bij de betrokken programma's geen structureel budget beschikbaar voor een proactieve aanpak van invasieve exoten op onze eigen terreinen. Er is wel budget beschikbaar voor de aanpak van ziekten en plagen, maar dit is ontoereikend om structureel groeihaarden van invasieve exoten mee aan te pakken.

Dit knelpunt komt ook naar voren bij de samenwerking in het Reuselgebied. In 2021 is door de provincie Noord-Brabant een samenwerkingsovereenkomst getekend voor de bestrijding van uitheemse duizendknopen binnen het stroomgebied van de Reusel. Verschillende probleemhouders zoals de provincie, waterschap, gemeente en terreinbeherende organisaties hebben hierin afgesproken dat de betrokken partijen middelen en mankracht inzetten om uitheemse duizendknopen zo optimaal mogelijk te bestrijden. De Provincie Noord-Brabant is een van de betrokken partijen omdat de provinciale N269 deels binnen het samenwerkingsgebied valt en er uitheemse duizendknopen in de bermen groeien.

De daadwerkelijke bestrijding binnen deze samenwerkingsovereenkomst verloopt momenteel niet optimaal. Een knelpunt hierin is dat er bij verschillende partijen, ook de Provincie, vaak onvoldoende middelen en capaciteit beschikbaar zijn. Daarnaast moet er voor de aanpak van duizendknoop in de wegbermen van provinciale wegen rekening worden gehouden met de wegverkeersveiligheid. Dit beperkt de mogelijkheden voor een proactieve bestrijding aanzienlijk, maakt het lastig om zich aan de afspraken te houden en bemoeilijkt de samenwerking.

Interprovinciaal en landelijk overleg

Vier keer per jaar vindt er interprovinciaal overleg plaats tussen de ambtenaren die zich bezighouden met het exotenbeleid. In deze overleggen wordt kennis uitgewisseld met betrekking tot specifieke soorten, maar wordt er ook gewerkt aan een gezamenlijke beleidslijn. Zo is er een gezamenlijk ambitiedocument opgesteld dat binnenkort aan de provinciale besturen en het Rijk wordt voorgelegd. Dit document is opgesteld in het kader van het landelijke aanvalsplan invasieve exoten en formuleert een gezamenlijke ambitie van de provincies ten aanzien van bestrijding, communicatie en onderzoek.

Daarnaast vindt er, indien wenselijk, afstemming plaats met het ministerie van LNV zoals bijvoorbeeld over het landelijke aanvalsplan invasieve exoten, maar ook over de aanpak van de Aziatische hoornaar. Kennisuitwisseling vindt ook plaats in internationaal verband met Vlaanderen en de rest van Europa. Een voorbeeld hiervan is een kennisdag waarin Britse en Franse collega's kennis hebben gedeeld over hun aanpak van de rosse stekelstaart en een overleg waarin collega's uit de Benelux, Frankrijk en Duitsland kennis uitwisselden over hun aanpak van de wasbeer.

Knelpunten en risico's externe samenwerking

- De huidige vorm van het platform invasieve exoten lijkt niet doeltreffend in de aanpak van invasieve exoten. Er is een wisselende commitment en de huidige vorm is met name gericht op kennisdeling onder de leden, niet het opzetten van concrete afspraken en bestrijdingsacties.
- Onvoldoende capaciteit en budget bij betrokken programma's om de vertaalslag te maken naar concrete acties in bijvoorbeeld samenwerkingsverbanden

4.4.2 Interne samenwerking

Het exotenbeleid valt binnen de Provincie Noord-Brabant binnen het programma Natuur. Bij de uitvoering van het beleid staat het biodiversiteitsbelang centraal. Andere onderdelen binnen de organisatie hebben echter ook te maken met de aanpak van invasieve exoten vanuit hun eigen taak zoals bijvoorbeeld die van wegbeheerder. De provincie maakt niet alleen het exotenbeleid, maar heeft tegelijkertijd een verantwoordelijkheid vanuit haar publieke taak als wegbeheerder.

Interne samenwerking tussen de verschillende afdelingen die te maken hebben met invasieve exoten, met één gezamenlijke beleidslijn, is daarom noodzakelijk.

De afgelopen twee jaar is er een interne samenwerking in gang gezet tussen programma natuur, infra en MPO. Een interne beleidslijn of afwegingskader ten aanzien van exotenbestrijding, inclusief kaartoverzicht met bekende groeihaarden, op eigen terreinen is echter nog in ontwikkeling.

Knelpunten en risico's interne samenwerking

- Geen gezamenlijke beleidslijn voor de aanpak van wijdverspreide invasieve exoten

4.4.3 Subsidieregeling

Naar aanleiding van het plan van aanpak invasieve exoten Noord-Brabant zijn in 2021 twee subsidieregelingen opengesteld. Paragraaf 12 van de regeling Natuur was gericht op samenwerkingsprojecten tussen grondeigenaren. Het doel van deze regeling was om de samenwerking tussen grondeigenaren te bevorderen bij de aanpak van grote perceelgrensoverschrijdende groeihaarden. Paragraaf 13 van de regeling Natuur richtte zich specifiek op maatregelen binnen Natura 2000-gebied. Het gaat om bestrijdingsprojecten die vanuit ecologisch perspectief zinvol zijn bijdragen aan het behalen van de N2000-doelen.

Tijdens de eerste openstellingsronde bleek er weinig animo voor de regelingen te zijn. Hiervoor waren verschillende redenen. Er was bijvoorbeeld onduidelijkheid over de projecten die in aanmerking kwamen voor paragraaf 12. Daarnaast ontving het subsidiebureau veel vragen van particulieren die bij de eerste openstelling nog niet in aanmerking kwamen voor paragraaf 12. Tot slot moest de gebruikte bestrijdingsmethode aantoonbaar effectief zijn terwijl er voor sommige soorten nog geen aantoonbaar effectieve methode bestaat (zoals Aziatische duizendknopen).

Terrein beherende organisaties maakten voor exotenbestrijding liever gebruik van andere paragrafen binnen de regeling Natuur waarbij de kosten voor projecten binnen Natura 2000-gebied 100% subsidiabel waren (in paragraaf 13 was dit 75%). Bovendien maakt exotenbestrijding binnen Natura 2000-gebied vaak onderdeel uit van een breed pakket aan maatregelen dat verder gaat dan exotenbestrijding. Hierdoor is het voordeliger om de subsidie aan te vragen bij een regeling waar het gehele pakket in één keer subsidiabel is.

Naar aanleiding van de ontvangen feedback zijn de paragrafen 12 en 13 in 2022 herzien en in aangepaste vorm opengesteld. Paragraaf 13 kwam te vervallen omdat projecten binnen Natura 2000-gebied al uit andere paragrafen gefinancierd werden. In paragraaf 12 werd het voor samenwerkende particuliere grondeigenaren mogelijk gemaakt om subsidie aan te vragen. Daarnaast moest aannemelijk worden gemaakt dat de voorgenomen bestrijdingsmethode effectief. Tot slot is monitoring na uitvoering van het project in de nieuwe openstelling een verplicht (en subsidiabel) onderdeel geworden. Ondanks de doorgevoerde wijzigingen heeft de subsidieregeling niet opgeleverd wat de verwachting was.

Navraag bij de betrokken partijen leert dat het maximale subsidiebedrag van €40.000,- vaak niet de totale kosten van de beoogde bestrijding dekt. Het maximale bedrag wordt dan als te laag gezien in verhouding tot de investering die het kost om de aanvraag in te dienen. Daarnaast wordt de subsidiemogelijkheid binnen verschillende organisaties niet breed aangekaart. Exotencollega's zijn op de hoogte maar de beheerders in het gebied nog niet altijd. Ook blijkt het lastig te zijn om een samenwerking op te zetten voor een bestrijdingsactie, bevinden de groeihaarden zich niet in een aaneengesloten gebied of is een grote groeihaard niet perceelgrensoverschrijdend.

In totaal zijn tot en met 2023 twaalf aanvragen binnengekomen en gegund voor paragraaf 12 en één voor paragraaf 13. Opvallend is dat veruit de meeste aanvragen gericht zijn op de bestrijding van Aziatische duizendknopen. Een enkele aanvraag heeft betrekking op een andere soort. Aanvragen voor de bestrijding van invasieve exoten bij andere subsidieregelingen zijn niet meegenomen in deze paragraaf omdat deze los staan van het Plan van Aanpak.

Knelpunten en risico's subsidieregeling

- Investering voor het indienen van de aanvraag weegt niet op tegen het subsidiabele bedrag.
- Weinig projecten met én meerdere grondeigenaren én groeihaarden die zich op meerdere percelen bevinden
- Vooral animo voor het bestrijden van wijdverspreide soorten.
- Aanpak binnen Natura 2000-gebieden verloopt via andere sporen

4.4.4 Communicatie en kennisdeling

De inzet van communicatiemiddelen is een belangrijk instrument in de aanpak van invasieve exoten. Veel communicatie die is gericht op bewustwording loopt via het NVWA. Daarnaast zijn er verschillende landelijke initiatieven zoals het Kennisnetwerk invasieve exoten.

Op provinciaal niveau hebben verschillende acties plaatsgevonden die waren gericht op bewustwording en kennisdeling. Zo heeft de Provincie Noord-Brabant samen met de gemeente 's-Hertogenbosch, de Brabantse milieufederatie, Bosgroepen Zuid en Stichting Bargerveen een kennismiddag georganiseerd over de aanpak van Aziatische duizendknopen. De middag was gericht op bewustwording en kennisdeling onder de Brabantse groene ambtenaren. In totaal waren er circa 60 aanmeldingen en werd de middag als waardevol ervaren.

Naast de informatiemiddag is onlangs de landingspagina voor invasieve exoten van de Provincie Noord-Brabant geactualiseerd en is er een video gemaakt voor de website waarin de problematiek rondom invasieve exoten en het werk van de provincie zijn uitgelegd.

In het kader van kennisdeling heeft de provincie ook bijgedragen aan verschillende onderzoeken die als doel hadden om kennis over een invasieve soort te vergroten of de beste bestrijdingsmethode. Onderzoeken zijn gefinancierd vanuit zowel programma natuur als programma mobiliteit. Onderstaand zijn enkele onderzoeken op een rij gezet die (mede) zijn gefinancierd door de provincie Noord-Brabant:

- Onderzoek naar de impact en bestrijding van de Amerikaanse hondsvijl op vennen
- Onderzoek naar het zenderen van Aziatische hoornaars als opsporingsmethode (gezamenlijk onderzoek met de Provincie Limburg)
- Landelijk protocol Aziatische duizendknopen (cofinanciering vanuit programma mobiliteit)
- LIFE Resilias: onderzoek naar ecosysteemaanpak in exotenbestrijding
- Invasieve exoten beter in beeld: toepassing van AI in het inventariseren van invasieve exoten
- Onderzoek naar de impact en bestrijding van schijngenadekruid op het ecosysteem

Het opzetten van een goede communicatiecampagne kost capaciteit van zowel de beleidsmedewerker op het thema invasieve exoten als van de communicatiespecialisten. Net als op het thema invasieve exoten, zijn er capaciteitsproblemen geweest binnen het communicatieteam. Hierdoor is communicatie rondom invasieve exoten betrekkelijk laat op gang gekomen en is het werk dat de provincie doet op dit gebied niet altijd zichtbaar. Zo is de rol bij de bestrijding van de Aziatische Hoornaar nog vrij onbekend.

Daarnaast valt op dat er vanuit de omgeving veel vragen en onduidelijkheden zijn over de keuzes die intern gemaakt worden ten aanzien van het beheer van exoten in provinciale bermen en de gedeelde verantwoordelijkheid van partijen als het gaat om de bestrijding van wijdverspreide invasieve exoten.

Knelpunten en risico's communicatie en kennisdeling

- Beperkte capaciteit om benodigde communicatiecampagnes, nieuwsartikelen, kennisdagen etc. op te zetten
- Werk van de provincie nog niet altijd zichtbaar
- Onduidelijkheid over rolverdeling en gedeelde verantwoordelijkheid bestrijding van (wijdverspreide) soorten

4.5 Financiële middelen en capaciteit

In Hoofdstuk 3 is beschreven welke financiële middelen en capaciteit zijn gekoppeld aan het Plan van Aanpak. Deze paragraaf beschrijft in hoeverre de middelen en capaciteit die zijn begroot voor het Plan van Aanpak passend zijn gebleken.

De mate waarin invulling kan worden gegeven aan het Plan van Aanpak is grotendeels afhankelijk van de beschikbare financiële middelen en capaciteit. Wanneer capaciteit en middelen beperkt zijn, ligt de focus op de bestrijding van unielijssoorten met een strikte eliminatieopgave (artikel 17) en niet op bijvoorbeeld het vroegtijdig aanpakken van andere opkomende soorten of het invullen van de regierol.

4.5.1 Financiële middelen

Uitgaven binnen het Plan van Aanpak

Onderstaande Tabel 4 geeft een overzicht van de uitgaven die zijn gedaan binnen de kaders van het Plan van Aanpak. Dit zijn veelal bestrijdingskosten voor soorten van de unielijs (met name de voor de Aziatische hoornaar) en uitgaven binnen de subsidieregelingen die voor het Plan van Aanpak zijn opgesteld.

In het plan van aanpak is voor de bestrijding van soorten met een eliminatieopgave €50.000,- gereserveerd. In de eerste jaren sinds de decentralisatie van het exotenbeleid zijn de uitgaven betrekkelijk laag en blijven tot en met 2022 onder de €50.000,-. Dit is deels te verklaren doordat het Plan van aanpak in 2020 is vastgesteld en onder andere een opstartfase kende met personele wisselingen. In 2021 werden de subsidieregelingen nog opgesteld.

Vanaf 2021 is er een sterke stijging in de uitgaven voor de Aziatische hoornaar. Vanaf 2022 worden de eerste subsidieaanvragen gegund. In de periode 2018-2023 zijn weinig soorten waargenomen met een strikte eliminatieopgave. De kosten voor de meldingen die zijn opgepakt (Pallas' Eekhoorn en Amerikaanse voseekhoorn) zijn betrekkelijk laag, omdat de soort bij nader onderzoek niet aanwezig bleek te zijn (zie ook paragraaf 4.1).

Sinds 2022 komen de uitgaven boven de ingeschatte €50.000,- uit. Deze extra kosten zijn gedekt uit bestaande budgetten. Wanneer een soort meer aandacht en middelen vraagt, dan gaat dat ten koste van de bestrijding van en onderzoek naar andere soorten. Een voorbeeld hiervan is de Aziatische hoornaar. In 2023 is ruim €96.000 euro uitgegeven aan de bestrijding van de Aziatische hoornaar. Door deze sterke stijging hebben andere, minder urgente, projecten nog niet plaats gevonden. Doordat het budget voor het grootste deel aan één soort wordt besteed ontstaat het risico dat de bestrijding van sommige andere soorten te lang op zich laat wachten of dat noodzakelijk onderzoek naar verspreiding, bestrijdings- en monitoringsmethodes en impact op ecosystemen niet tijdig wordt uitgevoerd.

Voor de subsidieregelingen zijn in eerste instantie voor de eerste twee jaar middelen gereserveerd.

In het eerste jaar is voor paragraaf 12 (bestrijding van exoten buiten Natura 2000) in totaal €157.975,- van de begrote €500.000,- aan subsidieaanvragen gegund. Omdat het subsidieplafond voor paragraaf 12 na twee jaar openstelling nog niet was uitgeput, is besloten om de paragraaf langer open te stellen tot het plafond van €250.000,- is uitgeput. In 2024 wordt het plafond volledig benut. Deze subsidieregeling wordt gefinancierd uit het budget voor natuurwet en faunazaken.

Doordat de druk op dit budget is toegenomen, zijn de middelen die oorspronkelijk voor de subsidieregeling bestemd waren niet op een andere manier ingezet.

Voor paragraaf 13 (bestrijding binnen Natura 2000) is slechts €23.460,- van de €250.000,- gegund. Zoals aangegeven in paragraaf 4.4 heeft dit waarschijnlijk te maken met voordeligere provinciale subsidieregelingen waarbij 100% van het aanvraagbedrag wordt vergoed en de maximale vergoeding hoger is. Om deze reden is er voor gekozen om paragraaf 13 te sluiten. De financiering

van deze paragraaf kwam uit middelen voor Natura 2000-herstelmaatregelen. Vanuit deze begrotingspost worden ook de gunstigere paragrafen gefinancierd.

Tabel 4 Overzicht uitgaven binnen Plan van Aanpak. De budgetten voor het Plan van Aanpak zijn pas vanaf 2021 beschikbaar gesteld

Overzicht uitgaven binnen Plan van Aanpak			
Jaar	Soort	Categorie	gemaakte kosten
2018	Inhuur exotenbeleid	Overig	€ 4.140,00
Totaal 2018			€ 4.140,00
2019	Pallas' Eekhoorn	Onderzoek	€ 750,00
2019	Rosse Stekelstaart	Bestrijding	€ 2.227,56
Totaal 2019			€ 2.977,56
2020	Wasbeer	Onderzoek	€ 2.000,00
2020	Aziatische Hoornaar	Bestrijding	€ 50,00
Totaal 2020			€ 2.050,00
2021	Aziatische hoornaar	Bestrijding	€ 8.150,00
Totaal 2021			€ 8.150,00
2022	Aziatische hoornaar	Bestrijding	€ 39.476,25
2022	Amerikaanse Voseekhoorn	Onderzoek	€ 1.364,08
2022	Aziatische Duizendknopen	Subsidie par 12	€ 68.715,00
2022	Nijlgans	Subsidie par 12	€ 6.975,00
2022	Grote Waternavel	Subsidie par 12	€ 40.000,00
2022	Diverse	Subsidie par 12	€ 29.355,00
2022	Schijngenadekruid	Subsidie par 13	€ 23.460,00
Totaal 2022			€ 209.345,33
2023	Aziatische duizendknopen	Kennismiddag	€ 582,60
2023	Aziatische hoornaar	Bestrijding direct	€ 96.441,25
2023	Aziatische duizendknopen	Subsidie par 12	€ 12.930,00
Totaal 2023			€ 109.953,85

Uitgaven buiten het Plan van Aanpak (Natura 2000)

De uitgaven die binnen het Plan van Aanpak zijn gemaakt, hebben vooral betrekking op de aanpak van invasieve exoten van de unielijst, vaak buiten Natura 2000-gebied.

De aanpak van invasieve exoten binnen Natura 2000-gebieden is onderdeel van de beheer en herstelopgave van de provincie ten aanzien van Natura 2000. Hiervoor zijn aparte middelen gereserveerd die geen onderdeel uitmaken van de begroting voor het Plan van Aanpak (met uitzondering van de middelen voor paragraaf 13).

Tabel 5 geeft een overzicht van de herleidbare uitgaven binnen Natura 2000 ten aanzien van Invasieve exoten. Naast deze concrete projecten ten aanzien van invasieve exoten, wordt exotenbestrijding in Natura 2000-gebied ook gefinancierd via subsidieaanvragen waarin exotenbestrijding onderdeel uitmaakt van een breder pakket aan beheer- en herstelmaatregelen. Deze kosten zijn minder inzichtelijk en zijn niet in onderstaande tabel opgenomen.

Tabel 5 Overzicht uitgaven buiten het Plan van Aanpak (Natura 2000-herstelprojecten).

Overzicht kosten buiten Plan van aanpak (Natura 2000-herstelprojecten)			
Jaar	Soort	Categorie	gemaakte kosten
2019	Knikkende schroeforchis	Onderzoek Leenderbos, Groote heide en de Plateaux	€ 17.347,00
2019	Diverse	Onderzoek Loonse en Drunense duinen	€ 22.094,00
Totaal 2019			€ 39.441,00
2020	Knikkende Schroeforchis	Onderzoek Leenderbos, Groote heide en de Plateaux	€ 17.347,00
Totaal 2020			€ 17.347,00
2021	Knikkende Schroeforchis	Onderzoek Leenderbos, Groote heide en de Plateaux	€ 17.346,00
2021	Diverse	Bestrijding N2000 Kempenland West	€ 130.512,00
2021	Diverse	Bestrijding N2000 Kempenland West	€ 23.773,00
2021	Diverse	Bestrijding N2000 Loonse en Drunense duinen	€ 21.296,00
Totaal 2021			€ 192.927,00
2022	Knikkende Schroeforchis	Onderzoek Leenderbos, Groote heide en de Plateaux	€ 6.810,00
2022	Watercrassula	Bestrijding N2000	€ 9.554,00
2022	Knikkende Schroeforchis	Bestrijding N2000 Leenderbos, Groote heide & de Plateaux	€ 30.652,00
2022	Diverse	Bestrijding N2000 Loonse en Drunense duinen	€ 21.296,00
2022	Diverse	Bestrijding N2000 Kempenland West	€ 22.308,00
2022	Grijs Kronkelsteeltje	Bestrijding N2000 Regte Heide	€ 73.784,00
2022	Doornappel	Bestrijding Overig	€ 1.132,50
2022	Knolcyperus	Onderzoek	€ 7.924,80
Totaal 2022			€ 173.461,30
2023	Amerikaanse hondsvi	Onderzoek	€ 33.319,20
2023	Diverse	Bestrijding N2000	€ 21.296,00
2023	Divers	Onderzoek monitoring	€ 58.880,00
Totaal 2023			€ 113.495,20

Overige uitgaven

Op provinciale gronden vindt beheer van invasieve exoten plaats. Door aangepast maaibeheer wordt verdere uitbreiding zoveel mogelijk voorkomen. Proactieve bestrijding van exoten vindt momenteel (zeer) beperkt plaats doordat er geen financiële middelen beschikbaar zijn voor de aanpak van exoten langs provinciale wegen. Exoten worden alleen bestreden in combinatie met andere maatregelen zoals groot onderhoud aan de weg.

Sinds 2020 wordt door de provincie het LIFE RESILIAS project (mede-)gefinancierd. In dit project wordt onderzocht in hoeverre een ecosysteemaanpak kan worden ingezet in de aanpak van invasieve exoten. Het project heeft een looptijd van 2020-2027. De kosten tot en met 2023 bedragen in totaal €391.456,-

Resumé

Samenvattend kan gesteld worden dat er voor exotenbestrijding binnen Natura 2000-gebieden structureel middelen beschikbaar zijn. Deze middelen worden ook ingezet voor de exotenbestrijding binnen Natura 2000-gebied.

Voor de bestrijding en beheersing van soorten buiten Natura 2000-gebieden zijn geen of minder middelen beschikbaar. Momenteel zijn de uitgaven voor exotenbestrijding in het kader van het Plan van Aanpak hoger dan begroot (meer dan €50.000,-). Dit komt met name door de bestrijding van de Aziatische hoornaar. Voor exotenbestrijding die niet binnen het plan van aanpak valt zijn geen middelen beschikbaar.

De subsidieregelingen zijn nog niet volledig benut. Deze regelingen kunnen mogelijk op een betere manier worden ingezet.

Bij de bestrijding van soorten met een eliminatieopgave zien we, na een initiële opstartfase, de kosten sterk toenemen. Sinds 2023 overstijgen de jaarlijkse uitgaven de ingeschatte €50.000 euro, waardoor moet worden geprioriteerd in de aanpak van exoten.

In de Perspectiefnota 2025 is eenmalig budget vrij gemaakt voor de aanpak van invasieve exoten. Dit is vooral bedoeld voor de aanpak van exoten in relatie tot het biodiversiteitsbelang. De problematiek van invasieve exoten is echter structureel van aard waardoor het wenselijk is om voor de aanpak van exoten structurele middelen beschikbaar te hebben.

Deze structurele middelen worden gezocht bij het Rijk omdat bij de decentralisatie van het exotendossier geen middelen zijn meegekomen vanuit het Rijk. De provincies gaan het gesprek aan met het Rijk over de kosten die de aanpak van invasieve exoten met zich meebrengt. Hiervoor is een interprovinciaal ambitiedocument opgesteld met een grove raming van de kosten op landelijk niveau. De kostenraming voor de Provincie Noord-Brabant wordt de komende periode verder uitgewerkt.

Knelpunten en risico's financiële aspecten

- Er zijn geen structurele middelen voor de bestrijding van invasieve exoten buiten Natura 2000-gebied zoals bestrijding van exoten met een eliminatieopgave of bestrijding langs provinciale wegen.

4.5.2 Capaciteit

Sinds 2022 is er één vaste werknemer in dienst die zich voor 0,5 fte met het thema invasieve exoten bezighoudt. In de praktijk blijkt echter dat 0,5 fte onvoldoende capaciteit is om zowel regietaken als taken met betrekking tot de proactieve bestrijding van invasieve soorten op te pakken.

Dit heeft verschillende oorzaken:

- De omvang van het dossier. De aanpak van invasieve exoten bestaat, naast het formuleren van beleid, uit het monitoren, bestrijden en onderzoeken van de 88 unielijstsoorten en diverse opkomende soorten, zowel binnen als buiten onze natuurgebieden. Daarnaast vervult de provincie een regierol waarin aandacht moet zijn voor communicatie en voorlichting, het uitwisselen van kennis en het opzetten van samenwerkingen met zowel interen als externe partijen.

- Het exotenbeleid is een betrekkelijk nieuw beleidsveld voor provincies waardoor capaciteit nodig was voor het opbouwen van kennis en ervaring. Daarnaast was het lastig om direct een goede inschatting te maken van de benodigde middelen en capaciteit.
- Het invasieve exotendossier is een dynamisch dossier. Nieuwe vestigingen of een sterke groei van bepaalde soorten vragen om (tijdelijke) extra capaciteit die van tevoren niet altijd kan worden voorzien.

De huidige beperkte capaciteit vormt een risico voor de proactieve aanpak van de Provincie. Als een bepaalde soort onverwacht veel aandacht vraagt, worden de minder urgente zaken niet opgepakt. Een voorbeeld hiervan is de Aziatische hoornaar. Deze soort nam snel in aantal toe en er was veel maatschappelijke aandacht voor deze soort, waardoor de bestrijding van deze soort prioriteit kreeg. De coördinatie van de bestrijding, het uitzetten van een Europese aanbesteding, contact met belanghebbenden, het beantwoorden van persvragen en vragen van burgers vulde bijna de gehele 0,5 fte die er voor het exotendossier is gereserveerd. De aanpak van andere soorten is hierdoor blijven liggen.

Het risico hiervan is dat beginnende problemen op deze manier kunnen uitgroeien tot grotere problemen. Een vroegtijdige bestrijding van een invasieve exoot is makkelijker en goedkoper dan het bestrijden van een wijdverspreide soort en het herstellen van de (ecologische) schade die deze soort aanricht. Ook in andere provincies wordt de omvang van het exotendossier gezien en hebben diverse provincies inmiddels 1,5 tot 2 fte gereserveerd voor het invasieve exotendossier. In het ambitiedocument dat de provincies recent hebben opgesteld ten behoeve van het landelijk aanvalsplan invasieve exoten wordt gepleit voor minimaal 2 fte per provincie.

Knelpunten en risico's capaciteit

- 0,5 fte voor het gehele exotendossier is te weinig om het volledige takenpakket goed uit te voeren
- Door beperkte capaciteit moet er geprioriteerd worden waardoor andere taken (te lang) blijven liggen.

5 Conclusies

Sinds 2018 zijn provincies verantwoordelijk voor het (opstellen van) exotenbeleid en staan zij aan de lat voor de bestrijding van een beperkt aantal invasieve exoten. Het primaire doel van de eliminatie of beheersing van invasieve exoten is het voorkomen van aantasting van de biodiversiteit en schade aan inheemse plant en diersoorten.

Deze tussentijdse evaluatie bekijkt of het huidige exotenbeleid voldoende is om de doelen ten aanzien van de aanpak van exoten te behalen of dat er een tussentijdse bijsturing nodig is. Hierbij het van belang om op te merken dat het exotenbeleid zowel op landelijk als op provinciaal niveau een betrekkelijk nieuw beleidsveld is. Dit betekent dat het beleidsveld nog vol in ontwikkeling is en er veel ruimte is voor verbetering op basis van de opgedane kennis.

Op verschillende thema's binnen het exotendossier is bijsturing nodig om de doelen ten aanzien van de aanpak van invasieve exoten te behalen. Globaal kan gesteld worden dat er de afgelopen jaren onvoldoende capaciteit en financiële middelen beschikbaar waren voor het door ontwikkelen en uitvoeren van het Plan van Aanpak. Dit geldt met name voor de aanpak van invasieve exoten buiten Natura 2000-gebieden. Binnen Natura 2000-gebied maakt exotenbestrijding onderdeel uit van beheer- en herstelmaatregelen. Hierdoor lag de eerste prioriteit bij de aanpak van soorten met een strikte eliminatieopgave (artikel 17).

In onderstaande paragrafen wordt per aspect beoordeeld of de huidige aanpak voldoende is om negatieve effecten van invasieve exoten op natuurwaarden te voorkomen. De (toekomstige) beschikbaarheid van financiële middelen en capaciteit bepaalt uiteindelijk in welke mate knelpunten kunnen worden opgepakt en het beleid kan worden uitgevoerd.

5.1 Bestrijding invasieve soorten met eliminatieopgave: voldoende

De bestrijding van invasieve soorten met een eliminatieopgave wordt als voldoende beoordeeld, maar er is nadrukkelijk ruimte voor verbetering.

De verdeling tussen artikel 17, 19a en 19b-soorten een goed systeem waarin prioriteit kan worden gegeven in de benodigde acties. Artikel 17 soorten worden met voorrang opgepakt, daarna de artikel 19a soorten, enzovoorts. Er zijn wel verschillen te zien tussen de verschillende soortgroepen. Dit komt deels door de aard van een soortgroep (mobiele soorten versus plantensoorten met vaste groeiplaats), maar deels ook door de wijze waarop de aanpak vorm is gegeven.

Zo is er bij de aanpak van gewervelde invasieve soorten (zoogdieren en vogels) nog geen goed beeld van de totale omvang van de populatie. Daarnaast is de bestrijding van deze soorten vaak nog vrijblijvend en sterk afhankelijk van de welwillendheid onder jagers en grondeigenaren.

Voor de Aziatische hoornaar zien we dat er passend is gereageerd op de opkomst van deze soort door te investeren in nieuwe opsporingsmethodes en meldingen zo veel mogelijk op te pakken. Desondanks blijkt dit onvoldoende om de soort te beheersen. Net als bij de gewervelde invasieve exoten kunnen we alleen actie ondernemen op de locaties waarvan we weten dat de soort aanwezig is en kunnen er dus nesten gemist worden. Momenteel wordt in IPO-verband onderzocht welke handelingsperspectieven er zijn.

Vissen, reptielen en amfibieën van de unielijst met een eliminatieopgave zijn grotendeels afwezig binnen onze provincie en is er nog geen ervaring opgedaan met de aanpak van deze soortgroep. In het geval van de vissoorten in open watersystemen is nader onderzoek nodig naar het handelingsperspectief.

Voor de aanpak van de plantensoorten met een eliminatieopgave speelt het gebrek aan middelen duidelijk een rol. Er zijn binnen de provincie momenteel geen soorten aanwezig met een strikte eliminatieopgave (artikel 17). Wanneer een dergelijke soort wordt gemeld wordt hier actie op ondernomen.

5.2 Bestrijding wijdverspreide en opkomende soorten: Onvoldoende

De bestrijding van wijdverspreide en opkomende soorten wordt momenteel als onvoldoende beoordeeld. In Natura 2000-gebieden is aandacht voor exotenbestrijding en zijn er voldoende financiële middelen beschikbaar, maar op provinciale gronden vindt nog weinig actieve exotenbestrijding plaats. Daarnaast krijgen opkomende soorten (buiten Natura 2000-gebied) weinig prioriteit.

Bestrijding van wijdverspreide invasieve exoten in Natura 2000-gebieden gebeurt via het nemen van herstelmaatregelen. Vaak is exotenbestrijding benoemd als herstelmaatregel in de beheerplannen en natuurdoelanalyses van Natura 2000-gebieden. Er is binnen de Provincie echter nog geen goed beeld van alle groeilocaties (van zowel uniëlijstsoorten, als opkomende soorten) en de omvang van het probleem. Dit geldt ook voor de exotenproblematiek binnen natuurnetwerk Brabant.

Exotenbestrijding op eigen provinciale terreinen vindt niet structureel plaats en er is bij de Provincie geen visueel overzicht beschikbaar van de groeilocaties van invasieve exoten. Daar waar de aanwezigheid van invasieve exoten bekend is, is er aandacht voor aangepast maaibeheer om verdere verspreiding te voorkomen. De aanwezigheid van invasieve exoten langs provinciale wegen betekent echter een vermindering van de ecologische waarde van die bermen en vormt een risico op verspreiding naar aangrenzende percelen.

Opkomende invasieve exoten zijn soorten die niet op de uniëlijst zijn vermeld, maar wel degelijk een invasief karakter hebben. De aanpak van deze soorten heeft een lage prioriteit in vergelijking met de soorten met een eliminatieopgave. Dit is ongewenst omdat een vroege aanpak van invasieve exoten doorgaans de meest (kosten)effectieve aanpak is.

5.3 Monitoring: onvoldoende

Monitoring wordt als onvoldoende beoordeeld. Dit heeft met name te maken met de versnipperde informatie. Verschillende organisaties monitoren locaties met invasieve exoten, maar een totaalbeeld ontbreekt.

Om de effecten van de aanpak van invasieve exoten goed in beeld te krijgen moeten resultaten structureel in beeld worden gebracht en goed meetbaar zijn. De provincie beschikt niet over een centraal registratiesysteem voor invasieve exoten waarin alle kennis van groeihaarden (van verschillende) partijen wordt samengebracht. Momenteel wordt gekeken naar gegevens in de NDFF en hebben diverse instanties hun eigen kaartmateriaal. Hierdoor is de kennis gefragmenteerd en kan dit een knelpunt vormen voor een goede aanpak van invasieve exoten.

Monitoring in het kader van preventie wordt uitgevoerd door het NVWA, waardoor de provincie in haar aanpak van invasieve soorten met een eliminatie opgave afhankelijk is van het NVWA. Het is wenselijk als de provincie voor bepaalde mobiele soorten beter in beeld heeft waar mogelijke risicolocaties zich bevinden. Na een bestrijdingsactie die door de provincie is uitgevoerd, vindt in principe altijd nazorg plaats in de vorm van monitoring. Hiermee wordt gekeken of een soort daadwerkelijk is verwijderd.

5.4 Regierol: voldoende

De regierol wordt momenteel als voldoende beoordeeld. Op meerdere niveaus vindt kennisuitwisseling en samenwerking plaats. Zowel intern als extern weten partijen elkaar te vinden en zijn de lijnen kort. Kennisdeling en communicatie heeft plaats gevonden in het organiseren van een kennismiddag, actualiseren van de website en het delen van onderzoeken.

Aandachtspunt voor communicatie is wel dat er meer aandacht moet komen voor de rolverdeling in de aanpak van invasieve exoten en de gedeeltelijke verantwoordelijkheid die andere overheden en grondeigenaren hebben. Daarnaast kan het werk van de provincie zichtbaarder worden gemaakt

De subsidieregeling heeft niet het gewenste resultaat geleverd. Dit komt vooral doordat er wordt aangevraagd voor relatief kleine groeihaarden van wijdverspreide soorten. Deze losse projecten hebben weinig effect op de totale verspreiding van invasieve exoten. Het is daarom wenselijk om meer aandacht te hebben voor beheer en preventie.

6 Aanbevelingen

Hieronder volgt een overzicht van aanbevelingen. Deze zijn gebaseerd op basis van de knelpunten die in deze tussenevaluatie zijn benoemd. Hierbij is ook gekeken naar aanbevelingen die zijn gedaan in de landelijke systeemevaluatie en andere landelijke trajecten.

6.1 Bestrijding soorten met eliminatieopgave

- Stel per soort met een eliminatieopgave een plan van aanpak, beslisboom of draaiboek op voor de bestrijding. Stem dit af met andere relevante partijen zoals andere provincies, de FBE en waterschappen.
- Breng in beeld waar binnen de provincie hoge risicogebieden bevinden voor bepaalde invasieve mobiele soorten en versterk daar de monitoring om vroegtijdig introductie van soorten te detecteren (in samenwerking met het NVWA)
- Actualiseer de opdracht van de FBE met nieuwe soorten op de unielijst
- Zet een interventieteam op dat in opdracht van de FBE of provincie meldingen oppakt en snel kan ingrijpen bij waarnemingen van gewervelde invasieve exoten. Een alternatief is de inhuur van jagers voor specifieke soorten wanneer de bestrijding op vrijwillige basis onvoldoende resultaat geeft.
- Heb aandacht voor bronlocaties van invasieve plantensoorten zoals particuliere tuinen waar bepaalde plantensoorten nog groeien. Voor soorten op de unielijst geldt een uitsterfbeleid. Het is dus toegestaan om soorten te houden tot ze sterven. Via gerichte bewustwordingscampagnes kunnen deze mensen mogelijk verleid worden om hun planten te vervangen voor niet-invasieve soorten.

6.2 Bestrijding wijdverspreide en opkomende soorten

- Formuleer een (interne) beleidslijn en/of beslisboom voor de bestrijding van groeihaarden op provinciale terreinen. Dit kan gebruikt worden in de communicatie met partners en omwonenden.
- Actualiseer de lijst met Brabantse zorgsoorten. Definieer daarbij duidelijk wat onder een Brabantse zorgsoort wordt verstaan zodat nieuwe opkomende soorten hieraan kunnen worden getoetst.
- Analyseer in Natura 2000-beheerplannen welke exoten in de toekomst potentieel een bedreiging kunnen gaan vormen.

6.3 Monitoring

- Meer samenwerking met NVWA ten aanzien van de monitoring van soorten zoals muntjak en wasbeer. Met een extra focus langs landsgrenzen
- Breng in beeld waar op provinciale terreinen zich invasieve exoten bevinden en actualiseer dit periodiek
- Breng samen met TBO's in beeld waar zich binnen Natura 2000-gebieden invasieve exoten bevinden en actualiseer dit periodiek. Maak hiervoor werkafspraken
- Zet in op het gebruik van innovatieve monitoringsmethodes (zoals remote sensing en beeldherkenning) voor het inventariseren van de verspreiding van wijdverspreide soorten
- Centreer de beschikbare data zoveel mogelijk op één locatie. Bijvoorbeeld het NDFF
- Ontwikkel een centraal meldpunt waar anoniem en laagdrempelig meldingen (van gewervelde invasieve soorten) kunnen worden doorgegeven. Een voorbeeld hiervan is het wasberenmeldpunt. Idealiter wordt dit landelijk opgepakt.

6.4 Regierol

- Versterk de samenwerking met het Rijk en de Provincies. Trek samen op in communicatiecampagnes of onderzoek naar bepaalde soorten.
- Versterk het contact met de Brabantse gemeentes
- Onderzoek of het Platform invasieve exoten in haar huidige vorm nog van toegevoegde waarde is, of dat een andere overlegvorm beter past om gezamenlijke (regio-gebonden) afspraken te maken. Bijvoorbeeld binnen de GGA-gebieden
- Onderzoek en benoem welke partij voor welke soort de verantwoordelijkheid draagt voor de aanpak (bestrijding of beheersing). Maak hier heldere afspraken over met de betrokken partijen zoals gemeentes en waterschappen.

6.5 Communicatie

- Communiceer over de rolverdeling en verantwoordelijkheden van verschillende overheden en grondeigenaren ten aanzien van de bestrijding van invasieve exoten
- Communiceer duidelijk over waarom we bepaalde soorten bestrijden en waarom het belangrijk is om waarnemingen te melden.
- Deel successen (locaties waar invasieve exoten succesvol zijn bestreden)
- Zet in op bewustwording door bijvoorbeeld het organiseren/faciliteren van vrijwilligersdagen voor exotenbestrijding of zet een communicatiecampagne op waarbij bijvoorbeeld gedurende het jaar op één bepaalde exoot wordt uitgelicht (zoals het jaar van de eikelmuis, of het jaar van de scholekster). Zoek hier de samenwerking op met regionale en landelijke partners.

6.6 Subsidieregeling

- Zet in de subsidieverlening in op het opstellen van (gemeentelijke) beheerplannen in plaats van losse bestrijdingsacties. Eventueel met aanvullende subsidie voor een gemeentelijke subsidieregeling voor de bestrijding van groeihaarden binnen de gemeente. De Gelderse subsidieregeling, waarbij gemeenten subsidie kunnen krijgen voor het opstellen van een beheerplan is hiervan een mooi voorbeeld.
- Focus bestrijdingsacties op locaties waar bestrijding het meeste effect heeft op de biodiversiteit: Natuurnetwerk Brabant (en eventueel Natura 2000).

6.7 Capaciteit en financiën

- Maak *structureel* gelabelde middelen vrij voor de aanpak van invasieve exoten. Het beschikbaar krijgen en houden van voldoende middelen voor de aanpak van invasieve exoten is de meest effectieve en efficiënte aanpak volgens de systeemevaluatie van Desicio. Hierin worden reeds stappen gezet. Zo zijn er voor deze bestuursperiode extra middelen vrijgemaakt voor de aanpak van invasieve exoten en vindt er met het Rijk overleg plaats over extra middelen.
- Verhoog de beschikbare capaciteit naar 2² FTE
- Breng totale opgave van de provincie goed in beeld (onder andere aan de hand van bestrijdingsplannen voor specifieke soorten) en vertaal dit naar een geoormerkt, structureel budget voor de aanpak van invasieve exoten.

² Deze capaciteit is als richtlijn opgenomen in het ambitiedocument dat door het IPO is opgesteld. In het ambitiedocument formuleren de provincies een gezamenlijke ambitie voor de aanpak van exoten en is input voor het landelijk aanvalsplan invasieve exoten. Momenteel is het ambitiedocument nog een ambtelijk stuk en moet nog bestuurlijk worden bekrachtigd.

7 Literatuur

- Provincie Noord-Brabant (2020) *Plan van aanpak invasieve exoten*
- Provincie Noord-Brabant (2019) *Wijziging opdracht ex artikel 3.18 Wet natuurbescherming voor de bestrijding van bepaalde invasieve exoten en verwilderde dieren Noord-Brabant*
<https://www.faunabeheereenheid.nl/Portals/13/Ontheffingen/Opdracht%20invasieve%20soorten%20en%20verwilderde%20dieren%20t.b.v.%20website.pdf?ver=2022-05-18-155501-363×tamp=1652880820164>
- Provincie Noord-Brabant (2023) *Perspectiefnota 2025*.
<https://www.brabant.nl/bestuur/begroting-verantwoording/perspectiefnota-2025/>
- Decisio (2022) *Systeemevaluatie implementatie exotenverordening in Nederland*
<https://open.overheid.nl/documenten/7b23a6b1-819f-4d1c-940a-3c388119dae4/file>
- NVWA (2024) *Unielijst invasieve exoten*
<https://www.nvwa.nl/onderwerpen/invasieve-exoten/unielijst-invasieve-exoten>
- Europese Unie (2014) *Verordening (EU) Nr. 1143/2014 van het Europees parlement en de raad van 22 oktober 2014 betreffende de preventie en beheersing van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten*.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A32014R1143&from=NL>
- Faunabeheereenheid Noord-Brabant (2021) *Draaiboek; aanpak invasieve exoten en verwilderde dieren: Naar een planmatige en effectieve aanpak*
<https://www.faunabeheereenheid.nl/Portals/13/publicaties/diversen/Draaiboek%20aanpak%20invasieve%20exoten%20en%20verwilderde%20%20dieren.pdf?ver=2021-06-28-150712-093×tamp=1624886059974>
- NatureToday (2022) *Nieuwe methodes succesvol in de strijd tegen de Aziatische hoornaar*
<https://www.naturetoday.com/nl/nl/nature-reports/message/?msg=29534>
- Provincie Zeeland (2024) *Aziatische hoornaar*
https://www.zeeland.nl/sites/default/files/digitaalarchief/IB24_329f8e9d.pdf
- Van Riel et al (2023) *Horizonscan voor nieuwe invasieve uitheemse soorten in Nederland, update 2022*
<https://www.nvwa.nl/documenten/plant/planten-in-de-natuur/exoten/risicobeoordelingen/update-horizonscan-invasieve-exoten-2022>

BIJLAGE 1 Schematische weergave Plan van Aanpak Invasieve Exoten Noord-Brabant (unielijstsoorten)

BIJLAGE 2 Schematische weergave Plan van Aanpak Invasieve Exoten Noord-Brabant (zorgsoorten)